

ADATOK EGY ERDÉLYI KEGYSZOBOR ÉS EGY KEGYKÉP TÖRTÉNETÉHEZ

A csíksomlyói ferences templom Mária-szobra, illetve a kolozsvári piarista templom Boldogasszony képe fontos szerepet tölt be az erdélyi Mária-tisztelet gyakorlásában. Jelen tanulmány e kegyiszobor, illetve kegykép történetéhez és kultuszához próbál néhány újabb adattal szolgálni.

Erdélyben, és leszűkítve a Székelyföldön bő számmal maradt fenn középkori oltár, táblakép és szobor. Szerencsés megmaradásukat a katolikus vallás folytonosságában, illetve gazdaságpolitikai sajátosságokban kell keresni. A tárgyalta emléktárgy művészettörténeti kutatásával többen foglalkoztak,¹ jelen tanulmányban nem áll szándékomban ezt részletezni. Csupán annyit jegyeznek meg, hogy a kutatók jelentős része egy csíki iskola vagy műhely létezését feltételezi, ahonnan a környék műalkotásai kikerültek, és amely több mint valószínű, hogy a csíksomlyói ferences kolostor tevékenységéhez kapcsolható.

Az emléktárgy (durván) mintegy 100 év terméke a 15. század közepétől a 16. század közepéig terjedő időszakból. Részletes művészettörténeti feldolgozása, az emléktárgy pontos felmérése aligha mondható teljesnek. Csak a közelmúltban több olyan műalkotás került elő az említett területről, amely alig, vagy egyáltalán nem ismert a kutatók körében.²

Néhányuk között a hasonlóság szembetűnő. A csíkszenttamási és a csíkmenasági Mária szobor feltehetően egy mesternek a keze munkája. A csíksomlyói Mária szobor, a Csíki Múzeum Szent Katalin és Borbála szobra, a csíkszentmihályi Szent Mihály szobor, valamint a bözödújfalusi Mária szobor közti hasonlóságok jelentősek. Ugyanakkor kissé erőltetettnek érzem a teljes csíki emléktárgy egy műhelykörbe való besorolását. A további kutatás feladata egy esetleges iskola vagy műhely pontos körülhatárolása.

¹ A teljesség igényére való törekvés nélkül csak a legfontosabbakból említenék: Rados 1938.; Marosi 1987.; Radocsi 1955.; Radocsi 1967.; Balogh 1943.; Léstyán 2000.; Mojzer 1984.; Roth 1917.; Richter 1992.; Szilárdfy 1994.; Bálint-Barna 1994.; Bálint 1977.; Roth 1916.; Vătăşianu 1959.; P. Boros 1943.; Drăguţ 1979.; Entz 1943.; Entz 1957.; Bendel 1999.; Hegedűs 1997.; Mihály 1998.; Bálint 1944.; Jordánszky 1988.

² Az erdőszentgyörgyi plébánia egyik melléképületében őrizték azt a 16. század legelejéről való Mária-szobrot, amelyet az 1980-as években a bözödújfalusi római katolikus templom vízzel való elárasztása előtt menekítettek Erdőszentgyörgyre. A homoródkarácsonyfalvi római katolikus templom egyik melléképületéből 1998-ban került elő két reformáció előtti püspök-szentet ábrázoló faszobor. A székelyszállási római katolikus templomban őriznek egy Mária szobrot, mely stílusjegyei alapján akár a 16. század első felében is készülhetett.

A csíksomlyói ferences templom 19. századi oltárának központi helyén kapott elhelyezést a nagyméretű (227 cm), másfél ember-nagyságú, aranyozott, festett hársfa szobor, melynek keletkezését a szakirodalom a 16. század első évtizedeire teszi. Tipológiáját tekintve a Napbaöltözött Asszonyt jeleníti meg az Apokalipszis víziója (Jel. 12,1) nyomán.³

A királynőként megjelenített Máriát mandorla alakban sugárkoszorú övezi, lába alatt gömb és holdsarló, feje körül 12 csillagból álló korona. Mária bal karján az áldást osztó gyermek Krisztus, jobbában királynői jogar található. A holdsarlóba komponált emberarcot többféleképpen értelmezik. Uthalhat a Mária Istenanyaságát tagadó Nesztóriánuszra,⁴ de ugyanakkor a holdsarló a törököt jelentő jelkép is lehet, aki fölött Mária, mint a kereszténység ellenségeit legyőző palládium győzedelmeskedik.⁵

A gótikus kegypétemplom hajdani berendezéséről sajnos szűkösek az információink. Bizonyára a középkori templom több oltárral volt felszerelve.⁶ Egyes vélemények szerint a templom főoltárán, középen, hajdan egy hatalmas feszület állt.⁷ Az 1624-ben készített templomi leltár szerint a régi templomnak még mindig különálló Mária mellékoltárán állt a szobor.⁸

A kegyszobor hátoldalának kiképzése arra enged következtetni, hogy hajdan egy nagyméretű szárnyasoltár központi szobra lehetett, amiről feltételezem, hogy főoltárként funkcionált. Megalapozatlan az a feltételezés, mely szerint a Magyar Nemzeti Galériába került Csíksomlyói Főoltár néven ismert műalkotás a kegypétemplom valamikori főoltára lett volna.⁹ Az oltár központi képén a két fő apostol hangsúlyos helyet foglal el. Megtalálási helyük a csobotfalvi, vagyis a csíksomlyói középkori eredetű, római katolikus plébániatemplom, melynek titulusa Péter és Pál apostol. Ezek alapján jogosan feltételezhetjük, hogy az oltár a plébániatemplom berendezéséhez tartozhatott és nem a kegypétemplomhoz. Megjegyzem, hogy a szóban forgó plébániatemplomban András István Csíki főesperes részleges vizitációja 1731-ből három felszentelt oltárt említ, melyek közül az egyik a Boldogságos Szűz, míg egy másik Szent István király tiszteletére szentelt¹⁰ Losteiner Leonárd rendi történetíró,¹¹ aki a rend történetével, a klastrom alapításával és nem utolsósorban a szobor történetével is foglalkozik, néhányszor összehasonlítás végett hivatkozik a lövétei Mária-szoborra. A lövétei Historia Domus bejegyzéseiből kiderül, hogy a közismert székelyszombori szárnyasoltár, amely a Kolozsvári Szépművészeti Múzeumban (a valamikori EME

³ Szilárdfy 1994.

⁴ Hegedűs 1997.

⁵ Szilárdfy 1994.

⁶ „1448-ra készen állt a templom nyolc oltárral” (Lestyán 2000.)

⁷ P. Benedek 2000. 259–264.

⁸ P. Benedek 2000. 259–264.

⁹ Az oltárt 1886-ban találták meg a csobotfalvi, vagyis a csíksomlyói római katolikus plébániatemplom padlásán. A képek egy részét a Magyar Nemzeti Múzeum vásárolta meg 1891-ben. A predella és a pilaszterek az Erdélyi Múzeum gyűjteményébe kerültek.

¹⁰ Kovács–Kovács 2002.

¹¹ Losteiner, Leonard Cronologia topografica provinciae Transsylvaniae et Siculae. Descriptio peretui Monasterii Csíksomlyoviensis, 1777. Részben magyar fordításban, kivonatolva (Endes Miklós, 1941) megtalálható az OSZK kéziratában.

Múzeumában, egy 1909-es vásárlás óta) található, vásárlás útján került Lövéteről Székelyszomborra.¹² Feltehetően a 16. század első felében készült oltár szekrényében levő Madonna-szobrot ismerhette Losteiner.

A 17. század első feléből, a templom berendezésére vonatkozóan valamivel bővebbek az információink. Az 1567-es, János Zsigmond protestáns csapataival szembeni ütközetben a győzelmet Mária közbenjárásának tulajdonítják; ebből kifolyólag a Mária iránti tisztelet erősödésével a szobor jelentősége is növekszik. A 17. század első felében Somjai Miklós¹³ guardiánsága alatt a berendezés jelentős változáson megy át. Kájoni János¹⁴ kéziratosa leltárkönyvéből¹⁵ megtudjuk, hogy a nagy oltárt 1630-ban Gergyó Alfalui Ádám Ferenc oltárkészítő és Szebeni Dániel képíró készíti. Szepesből tabernákulumot és Pálfi János jóvóltából (1658) Szent Ferenc oltárt, Nagyszombatból Szent Antal oltárt hoznak (1649 vagy utána). Ferenci György püspöki helytartó adományából 1647-ben nagykorust, két tornácot, padokat, székeket és egy Petraskó nevezetű képíróval aranyozott mennyezetet készíttetnek. Brassai Erhardtól pozitívumot, Krakkóból egy kis orgonát, míg 1659-ben Eperjesi Jánostól nagy orgonát vásárolnak. Különös figyelmet tulajdonítanak az egyik bejegyzésnek, amely a Nagyszombatból hozott oltárra vonatkozik: „*Pater Casimirus Damokos Czinaltatot volt Nagy Szombatban egy igen szep fekete körtvely faval boritot fodor partakkal, hebean formara valo öreg Oltart in honorem S. Antony, sok aranyos viragokkal statuakkal: pro fl. 300. et ultra eskeszen le hovan, a poganysag a Calastrommal el egette*”. Tehát egy ébenfa oltárhoz hasonló, hullámlécekkal díszített, körtefa borítású fekete oltárról van szó, aranyozott rátétdíszítésekkel, szobrokkal. Hogy mennyire volt közkedvelt Erdélyben és Észak-Magyarországon az ébenfa, illetve az ébenfát utánzó műtárgyak sora, levéltári adataink bőszerével bizonyítják.¹⁶ „1628 két kep hebenum faba, ezwstos, arannias”, „1634 ... kis heb enum chinált Rómából hozott Reliquiuiamat”, „1608 a fényesportára küldött ajándékok között 5 ébenfa ládát, két ébenfába foglalt nagy tükröt”, „1673 hebenum fabol partosan csinált ágy”.

A csíksomlyói templomban sem volt ismeretlen az ébenfából készített kegytárgy. „*Palatinusz Veseleny Ferencné attá a boldog Asszony Kepet, tiszta finom ezöstből, Eban fabol czinalt, es meg ezustözött talpaval együtt. Száz arany ero*.”¹⁷ A drága, nehezen megmunkálható, kemény ébenfa imitálására esetenként feketére színezett körtefát használtak. Köztudott, hogy a fa anyagában való színezésére (pácolás), makroszkopikus felépítésének köszönhetően a legalkalmasabb a körtefa. A kemény szövetű, de homogén szerkezetű, szépen faragható és csiszolható, selymes fényű faanyag a 17. század folyamán nagy népszerűségnek örvendett. Szakkönyvek, receptes könyvek egész sora részletezi a körtefa feketére való szí-

¹² Mihály János lövétei történész közlése.

¹³ Somjai Miklós guardián volt a következő időszakokban: 1643–1648, 1651–1656, 1659–1661 között, amikor a tatárok megölték. Lásd P. György 1930.

¹⁴ Kájoni János házfőnök volt 1681–1683 között; lásd P. György 1930.

¹⁵ Madas 1991.

¹⁶ Szabó T. 1978. 540.

¹⁷ Madas 1991. 65.

nezésének módját.¹⁸ A 17. századi oltárépítészetre, szobrászatra, illetve asztalosmunkákra igencsak jellemző a nemes, szép rajzolatú fának az alkalmazása alapfelületként, melyre fémszínezett, aranyozott, ezüstözött rátétdíszítéseket helyeztek. Hasonló esettel találkozunk a kolozsvári Farkas utcai református templom szószékkoronáján. A szószékkoronát Sztaniszlajszki lengyel asztalos készítette, maga a fejedelem megbízásából 1647-ben, ciprusfából.¹⁹

Egy másik érdekessége a feljegyzésnek a „*fodor partakkal*”, vagyis hullámléccel való díszítés. Talán a legfontosabb díszítő eszköze a 17. századi erdélyi oltárépítészetnek, illetve asztaloságnak a hullámléc. A korabeli szerződésekben *fodorpartnak*, *fodorpartoknak* vagy egyszerűen *partosnak* nevezik. Ez a díszítőelem a németországi Hans Schwanhard nevéhez fűződik, aki 1621-ben a lécbonyolult készítés-technikáját szabadalmaztatja. Lényege, hogy a profilgyalunak vagy a rögzített lécnak egy olyan vezetőt kell készíteni, amely ritmikusan változtatja a távolságot a profilozott kés és a lécből. Ez a díszítési eljárás nagyon rövid időn belül közkedvelté vált oltárokon, bútorokon és képereteken egyaránt. A 18. század első évtizedeiben viszont teljesen eltűnik ez a díszítőelem, „*idejemúlik*”, és többé nem találkozunk vele Erdélyben sem a barokk, sem a későbbi korok oltárainál. Tehát fontos kormeghatározó elem is. Mivel Erdélyben mindössze 60 évre szorítható a használata, gyors kimaradását érdekesen bizonyítja egy korabeli számadás a kolozsvári asztalosok céhkönyvében, mely szerint „*A Céh ladaban maratt Pesti Gyorgy uram muszerebol (elosztvan a tobbit) egy paar fodor parkanyhoz valo vas, egyik nagyobb, másik kisebb aest(imatur) ad fl. 1,20.*” Pesti György a kolozsvári céh mestere volt, 1683-at követően emlegetik, de már korábban is működhetett, csak hogy korábbi adat nincsen róla. 1702-ben már nagyon idős volt. A halála évét nem ismerjük, de 1703 után lehetett. A bejegyzés azt jelenti, hogy a halála után közvetlen örököse nem volt, így szerszámait elosztották a céhtagok. Ha ezek a céhládában maradtak, akkor azt jelenti, hogy nem kellett senkinek. Rosszak nem lehettek, mert nem becsülték volna kb. 1 borjú értékére.²⁰

Azért tartottam fontosnak a fenti készítés-technikai részletekre kitérni, mert az amúgy is szegényes 17. századi oltárépítéssel foglalkozó szakirodalmunkban ez az oltártípus aligha ismert. A győri bencés, volt jezsuita templom mellékoltárai közül három, pontosabban az 1655-ben készült Szent György oltár, az 1642-ben készült Magyar Szentek, valamint a Szent Rozália oltára a fent részletezett fekete körtefaborítással és hullámléc-díszítéssel készült. Sajnálatosan az utóbbi két oltár átfestésre került a későbbiekben, így hát csak a Szent György

¹⁸ Tudjuk, hogy 1552-ben Giovanni da Verona firenzei intarziatornak sikerült a körtefát anyagában feketére színezni. Egy 17. századi brüsszeli kézirat az ébenfa módjára készült tárgyak felületkezelésére, viaszolására ad utasítást hasonlóan, mint a *Curieuse Kunst und Werckspiegel*, 1696-ból. A *Der in vielen Wissenschaften reich versehene Curiöse Künstler, Nürnberg*, 1703 című kiadvány az ébenszínűre pácolt esztergályos munkák felületkezelését taglalja. Thomas Brachert receptes könyve, vagy a Roubo: *L'art du menuisier* (1769–1774) mesterségeket bemutató enciklopédiája hasonlóan részletezi. A 19–20. századi bútorasztalos magyar szakkönyvek bő recepturát ismertetnek a témakörrel.

¹⁹ Mihály Ferenc: A Farkas utcai református templom. *Üzenet*, Kolozsvár, 2003.

²⁰ Kovács András szíves közlése.

oltáron figyelhető meg e sajátos technika. Több hasonló készítés-technikájú oltár-ról nincs tudomásom.²¹

E kitérő után visszatérve a somlyói templomhoz, szomorúan tudósítanak a krónikások, hogy a 17. század első felében készült berendezés majdnem teljesen odaveszett az 1661-es tatár betöréssel. Csak az orgonának egy része és a Szent Ferenc oltár vészelte át a pusztítást.

A 17. század első felében újabb korszak nyílik a kegytemplom berendezésé-nek történetében. Kájoni János és Damokos Kázmér házfőnöksége alatt helyre-hozzák a templomot, gazdag faberendezést, új főoltárt és hat mellékoltárt készít-tetnek. Az orgonát maga Kájoni, aki egyszemélyben „*Orgonista et Orgonifaber*”, hozza rendbe, javítja ki. Számunkra jelen tanulmányban fontos, hogy fönnmara-dt a főoltár, illetve két mellékoltár készítésére vonatkozó szerződés.²² A szerző-désből kiderül, hogy a „*Boldog Asszony faragott képe középre kerül, kétoldalra pedig Szent Katalin és Szent Borbála szobrát rendelik meg a páterek.*” És hogy ez a szerződés szerint elkészült, mi sem bizonyítja jobban, mint Andreas Wisman metszete, ami ezt az állapotot rögzíti. Andreas Wisman feltehetően egy brassói rézmetsző volt.²³ A kevésbé ismert mestertől még egy másik metszetet is ismerünk, amely a seges-vári ferencesek 18. századi Mária szobrát ábrázolja.²⁴ A szerződésből kiderül az, amit a metszet, illetve a későbbi ábrázolások is alátámasztanak, hogy a Mária koronáját két angyalka tartotta. A csoda-leírások is kitérnek arra, hogy amikor nagyobb veszély fenyegette a klostromot, „*a leckeoldalon lévő angyal a kezében lévő koronát letette, fejét mélyen meghajtott.*”²⁵ Ugyanezt az állapotot ábrázolja a csík-szentmihályi templomban található másolat a kegytemplom hajdani főoltáráról, annyi különbséggel, hogy itt már Szent Borbála vértanú szobra hiányzik, helyébe egy Keresztelő Szent János szobrot helyeztek.²⁶ A felsorolt másolatokból, illetve a többi, szoborról készült metszetről²⁷ kiderül, hogy korábban Mária lába alatt egy jóval nagyobb méretű félgömb volt, amelyet vagy lefaragtak, vagy kicseréltek. Egy esetleges restaurátori kutatás választ adhatna e kérdésre.

A kegytemplom 17. század második felében készült oltáiraiknak a megismeré-séhez szükséges egy rövid ismertetés a Csiki medence 17. századi oltáira vonat-kozáon.

A 17. századi erdélyi oltárépítészetnek a feltárása nagy adóssága a művészet-történeti kutatásnak. Míg a középkori oltárépítészeti és a barokk korszak valame-lyest ismert, addig a 17. századi gazdag anyag teljesen feltáratlan. Számuk nagyon jelentős: mintegy 50 körüli oltár a katolikus Székelyföldről, és kb. 28 oltár a szá-szok által lakott területről származik. A 16. század közepétől, a reformáció elter-

²¹ 1997-ben lehetőségem adódott a győri Bencés templom oltárainak a kutatására. Az előzetes res-taurátori kutatást összegző dokumentáció az Á. M. R. K. (Budapest) tervtárában található.

²² Sávai 1997.

²³ Muckenhaupt 1999.

²⁴ Sabau 2002.

²⁵ P. Bobor 1943. 69.

²⁶ Lángi-Mihály 2002.

²⁷ Számos metszetet ismerünk a kegyszoborról. A kolozsvári Történeti Múzeum gyűjteményében 4 metszetelem található a következő leltári számokkal (F 709, F 723, 2488, f 722). Ezek ismertetése megtalálható Muckenhaupt 1999.

jedésével megszakad az erdélyi oltárépítészeti gazdag folyamata. Közel száz évet szünetel, az 1540–1629 közötti periódusból egyetlen műalkotás sem maradt fenn. A 16. század végére Erdély majdnem teljesen protestánsná vált, csak négy kis sziget, úgynevezett Szentföld maradt a katolikus vallás mellett. Ezeken a részeken is szünetelt az oltárépítészeti egy évszázadot, csak a 17. század közepe táján enged meg a valláspolitikai tényezők új műalkotások megszületését.

A protestantizmus kissé mérsékeltebb szárnyává, az evangélikusokká lett századok 1545-ös megyesi zsinata elrendelte a katolikus kellékek eltávolítását a templomokból. Ez viszont csak részben, inkább a városokban, mint a falvakban lett szigorúan végrehajtva. Az 1608-as zsinat²⁸ már védőszárnyat emel a még megmaradt és nem kimondottan katolikus ikonográfiájú oltárok fölé, annyi módosítással, hogy az evangélikus templomokban megszűnik a mellékoltárok szerepe és egy oltár, pontosabban csak a főoltár kap helyet. Ugyanakkor robbanásszerűen megnőtt a halotti epitáfiumok száma, melyeknek formája, szerkezete és díszítése nagyon hasonló az oltárokéhoz, viszont jóval kisebb méretűek. Míg az oltárok általános mérete a három métertől akár a hét méterig is felmegy, addig az epitáfiumok mérete nem haladja meg a másfél métert. Ezen remek műalkotásoknak a népes családja mintegy harminc máig fennmaradt tárgyat számlál Erdélyben.

Jelentős változás történt az oltárok ikonográfiájában.

Az evangélikus templomok oltárain majdnem kizárólagos jogot kapott a központi Kálvária jelenet, vagy csak pusztán a Szent Kereszt. Alul és felül legtöbb esetben az Utolsó vacsora, illetve a Feltámadás jelenete kapott helyet. A gyakori két fő apostolon kívül még az evangélisták ábrázolása is előfordul.

A székelyföldi katolikus templomok oltárainak ikonográfiája továbbra is változatos maradt. A főoltárok központi ábrázolása a templom titulussal volt kapcsolatos, vagy továbbra is a jelentős Mária-kultusznak megfelelően Mária faragott vagy festett képe került elhelyezésre. Igencsak gyakorivá vált a Patrona Hungariae típusú, újabb keletű Mária-ábrázolás, magyar szentekkel övezve. A legtöbb esetben a predella pajzsmezeje őrzi azt a feliratot, amely az oltár készítőjére és a készítés éveire, illetve felszentelésére vonatkozik.

Formájukat, szerkezetüket tekintve úgy tűnik, hogy nem tudtak könnyen megválni a korábbi hagyományoktól; a későgótikus és reneszánsz szárnyasoltárok még egy darabig mintaképpül szolgálnak. A négy szászföldi, pontosabban az 1629-es doborkai, az 1655-összentágotai, a kissinki, és a szászvevessződi oltár szép bizonyítéka ennek. A Székelyföld két ilyen műalkotással dicsekedhet: az 1673-as csíkzsögödi²⁹ és az 1675-ös csíkelnei szárnyasoltárokkal. A szárnyasoltárok utánzásának, vagy imitálásának további eredményei azok a retabulum oltárok,

²⁸ Roth 1917.

²⁹ Az oltárt az 1873-as renoválás során erőteljesen átalakították. A jelenlegi két oldalán festett, széken kivitelezésű vászonképek alkotta mozgósárnyak feltehetően ekkor készültek. Az oltárszekrénybe egy erőteljesen átalakított középkori Mária-szobor került. A szobor jelenlegi formáját és színvilágát az 1960-as felújításkor nyerte, amikor a hiányzó Kis Jézus helyébe újat faragtak. Mária új tiara-szerű koronát kapott, és egy új jobb alkart joggal. Feltehetően Szabó Anna szoborfestő a felületet is átfestette. A szobor átalakítását Ferenci István végezte. A hajdani fekete alapszínű oltárt öt ízben festették át.

amelyek a szárnyasoltárokhoz hasonlóak, viszont már nem bírnak nyitható-csukható szárnyakkal. Ennek a típusnak szép példája a csicsóholdvilági, a bolyai vagy a darlaci oltár.

A másik nagyobb csoportja a 17. századi oltároknak formában, szerkezetben eltér az előbbiektől. Német, felvidéki, illetve lengyel közvetítéssel került Erdélybe az a jellegzetes szőlőindás oszlopairól, porc vagy fülkagyló motívumairól ismert oltártípus, amely mintegy 70 évig (1650–1720), szinte kizárólagos az erdélyi oltárépítészetben.

A harmadik, kisebb csoportja a 17. századi oltároknak valahol a fent bemutatott két típus között foglal helyet. A fatáblás szárnyasoltárokhoz való szoros kötődésük miatt az első csoporthoz hasonlíthatjuk, ugyanakkor szőlőindás oszlopai, porcfaragványos díszítései a második nagyobb csoport jellemzőihez közelítenek. Ebbe a csoportba tartozik a csíksomlyói Salvator kápolna főoltára, a zabolai oltár és a csíkszenttamási Sárlos Boldogasszony oltár.

Általánosan jellemző a 17. századi oltárokra, hogy felépítésüket tekintve még megőrzi a felfele szélesedő predella formáját, viszont előtte esetenként helyet kap a tabernákulum az Oltáriszentség megőrzésére, a tridenti zsinat szellemében.³⁰ Szinte a középkori oltárok formájára, majdnem minden esetben mélyített oltárszekrény készült, melybe legtöbbször festett, ritkábban faragott kép került. Nagyon gyakori volt korábbi szobor (esetenként középkori) vagy oltárszekrény központi beépítése az új oltárba (Csíkcsatószeg, Csíkzsögöd, Csíkszenttamás, Csíksomlyó). A hat-hét nagyobb szerkezeti egység, pontosabban: a predella, az oltárszekrény, az oszlopok, szárnyornamensek, főpárkány, oromdíz és esetenként a szobrok a középkori oltárok mintájára szárazon (ragasztás nélkül) és nagyon könnyen összeszerelhetők, illetve szétszerelhetők, ami már a későbbi barokk oltárok esetében nem mondható el. Egy esetben, a kerci oltárnál találtam a többi oltártól eltérő, furcsa, fából faragott csavarok segítségével megoldott összeillesztést.

A katolikus Székelyföldön található nagyszámú oltárépítmény felépítésében, díszítésében szoros hasonlóságot mutat. Feltételezhetően egyazon műhely köréből kerültek ki, melyek tevékenysége több mint valószínű, hogy a csíksomlyói ferences templom 17. század második feléből való oltáregyüttesének kialakítása során kezdődött. Kiderül, hogy az induláskor a Szepességből, Krakkóból, Eperjesről,³¹ illetve Nagyszombatról hozott prototípusok a mintaképek. Nyerges János oltárkészítőnek a szerződésben mintaként említik az 1658-as, Szepesből hozott oltárt.³² Ugyanebbe a szerződésbe foglaltatik, hogy a somlyói páterek saját faragójukat adják segítségül a mesternek. Hasonlóan, egy másik bejegyzésben, Georgiusz Cassai képiro szerepel, akiről megjegyzik, hogy „*mivel nalunk tanolta volt a Kep iro mesterseget*”.³³ Ezek alapján jogosan feltételezhetjük, hogy a somlyói

³⁰ Markušová 1997.

³¹ A Salvator kápolna jobb oldali, Ecce Homo-t ábrázoló mellékoltára, mely 1673-ban a Petky család adományából készült, egy eperjesi asztalosmester keze alól került ki. Ezt bizonyítja a restaurálása során előkerült felirat.

³² Sávai 1997.

³³ Madas 1991.

kolostor tevékenységén belül oltárkészítés is folyt. Nem elhanyagolandó, hogy maga a jeles házfőnök, Kájoni János orgonát javít, bővít, ami bizonyos szinten felszerelt műhelyhátteret igényel.

A somlyói műhely 17. századi oltárainak fontosabb jellemzői a következők:

Ha szabad ilyen megállapítást tenni, akkor művészi kiképzésük (faragásuk, festésük, felépítésük) szerényebb, mint a felvidéki oltároknak.³⁴ Többnyire provinciális megfogalmazásban készülnek.

Középkori hagyományokhoz híven, legtöbb esetben fatáblára festett képpel találkozunk, de már a korábban használt vastag, esetenként vásznas alapozás elmarad. A vászonra festett képek ritkábbak (főként a kezdeti periódusban), s ezek majd minden esetben vakkeret nélküliek. Az oltárszekrény deszka hátlapjára, körbe-szegeléssel erősítve kerültek fel a festett vásznak, miután a szegfejeket profilécekkal eltakarták. Jellegzetessége e csíki oltároknak, hogy igencsak kedvelték a szobrokat az egyszerű kiképzésű deszkából körbefűrészelt festett fatáblával helyettesíteni (Mikháza, Csíkszenttamás). Általánosan elmondható, hogy a provinciális ízű oltároknál a szobrok plasztikai faragása elmarad a képek festése mögött. Viszont az ornamentális rátétdíszítések, profilécek és faragványok kiképzése gyakorlott kezekre vall. Ez talán nem véletlen, hiszen egy nyomda melletti tevékenységgel számolhatunk, ahol jó kézügyességgel, apró díszítéseket, részletező festéseket szépen tudnak kivitelezni. A szobrász mesterségbeli tudása viszont hiányos.

Egy másik fontos jellemző a felsorolt oltárokon a sötét színvilág. Majdnem minden esetben az alapszín fekete, vagy a feketéhez egész közeli barna vagy kék. A fekete alapon pedig hangsúlyosan látszanak az aranyozott, ezüstözött rátét faragványok, díszítések. És hogy mire törekedhettek a fekete alapszínnel, talán megmagyarázza a korábban részletezett ébenfa-imitálás.

E hosszú kitérőt azért tartottam fontosnak, hogy érthetőbb legyen a kegytemplom 17. század második felében készült berendezésének a megismerése, valamint néhány műalkotásnak korban való elhelyezése.

A főoltáron tehát, 1664-ben ott volt a Mária szobor, melyet a kor szokásához híven öltöztetnek. A többször említett Kájoni-féle leltár több értékes koronáról, Jézus kezében ezüstvirágról, sárga és aranyos fátyolról, Szűz Mária fejére aranyos fátyolkeszkenőről, ünnepélyes fátyolról és kék fátyolról számol be. Még a 20. század folyamán is hétköznapiakon egyszerűbb, aranyozott hársfa, míg ünnepnapokon ezüstdől készült, ékkövekkel kirakott jogara volt Máriának.³⁵ Megjegyezném, hogy a többször félreértelmezett, Nyerges János által 1644-ben faragott Szent Katalin és Szent Borbála szobrok, nem azonosak a Csíki Múzeumban levő, ugyancsak Katalin és Borbála szobrokkal. Az utóbbiak ugyanis a 16. század első évtizedeiben készülhettek, és közeli hasonlóságot mutatnak a korszak műalkotásaival. Átfestésük alatt az eredeti festés és fémszínezés szépen megmaradt. Az 1664-es vértanú szobrokról pedig az említett metszetek és festett másolatok pontos információt nyújtanak.

³⁴ A felvidéki, 17. századi oltárok bő ismertetését lásd: Baranyai. é.n.

³⁵ P. Benedek 2000.

A 19. század folyamán gyökeres átalakításon ment keresztül a templom berendezése. A gazdag mellékletben is ismertetett 17. századi berendezésből a kegy-szobron kívül semmi nem maradt fenn. Az újonnan készült, többnyire 19. századi berendezést, egy vázlatrajzon keresztül ismertetem. Csupán annyit jegyeznek meg, hogy a kegyeszobor továbbra is a főoltár központi helyén maradt új dics-fénykoszorúval kiegészítve. A 17. századból való értékes koronák, gyűrűk, virágok és más kellékek a 19. századi építkezéskor pénz szűke miatt értékesítésre kerültek.³⁶ A jelenlegi, Mária fejére helyezett hármastagolású tiara-szerű korona, a Kis Jézusával együtt újabb keletű.

Röviden, de felsorolnám a kegyeszoborról készített, eddig még nem említett másolatokat is.

A csíkszentmihályi festett másolaton kívül Kőrispatakon, a római katolikus templomban található egy igencsak jó színvonalú, vászonra festett olajkép, amely hasonlóan a többiekhez az oltár átalakítás előtti, vagyis a 18. századi állapotát mutatja. Nagyméretű, a 18. század második felében készült, vászonra festett másolat található a csíkszékelyi plébánián is. Szobormásolatokkal a kegytemplom homlokzatán kívül,³⁷ a csíkszentmihályi plébánia templom főoltárán, illetve a marosszentgyörgyi templom homlokzatán találkozunk. Szerényebb kivitelű másolatok a 20. század folyamán is jószerivel készültek, hasonlókat láthatunk a mihályi ferences kolostorban, vagy a kolozsvári ferences templomban.

Összegezve a fentieket, a kegyeszobor 1664-től bizonyíthatóan a főoltáron helyezkedik el. Méretére és kiképzésére való tekintettel feltételezem, hogy korábban is a kegytemplom főoltárához tartozott. A templom korábbi berendezésére vonatkozóan aránylag sok ismeretünk van.

A templom 17. századi berendezésének megismerése fontos, mert feltételezhetően alapja egy somlyói oltárkészítő műhely tevékenységének. A kegyeszobor legközelebbi analógiájaként típusban és plasztikában egyaránt az ember nagyságú, Bözödújfaluból származó Mária-szobrot tekinthetjük. Az utóbbinak a restaurálását végezzük, azután az újonnan épülő erdőszentgyörgyi plébániatemplom főoltárára fog kerülni.

Az erdélyi Mária-tisztelet másik fontos állomása a kolozsvári Jezsuita, majd Piarista templom főoltárára elhelyezett Könnyező Szűz kegyképe. A kegykép történetével többen és mélyrehatóan foglalkoztak.³⁸ Jelen tanulmányban néhány adattal, észrevétellel egészíteném ki a kegykép történetét.

Eredetileg a Szamosújvár melletti Füzesmikola ortodox fatemplomának berendezéséhez tartozott. Készítője egy Lukács nevezetű, a közeli Iklódon lakó orosz vagy rutén származású képművész volt. Az 1681-ben Kopcsa János ajándékából származó ikon három héten át könnyezett az ott állomásozó Hohenzollern herceg vasas ezredének katonái előtt. A nagy visszhangot keltő csoda hamarosan Kornis

³⁶ P. Boros 1943. 69.

³⁷ A rézből készült ötvösmunka Rothenbacher brassói mester alkotása 1837-ből.

³⁸ A teljesség igényére való törekvés nélkül csak a legfontosabbakból említenék: B. Nagy 1977.; Szilárdfy 1984.; Sas 1819.; Bálint–Barna 1994.; Bálint 1977.; Cobzaru 2001.; A Kolozsvári Könnyező Szűznek története, Kolozsvárt 1819.; Kádár 1900–1905.

Zsigmond kormányzó tudtára jutott, aki önkényesen szentbenedeki kastélyának kápolnájába vitette. Felsőbb rendeletre a katolikus egyház közbelépésére a kegykép visszakerült Füzesmikolára. Nemsokára újból útra kelt, és a kolozsvári jezsuiták gondoskodásába került, míg 1724-ben az újonnan épült Szentháromság tiszteletére szentelt templomuk főoltárára helyezték.³⁹

Típusát tekintve Hodigitria Mária-ábrázolás. Nevét a Szent Lukácstól származtatott eredeti ikon őrzési helyéről, a Ton Hodegón kolostorról kapta, melyet a törökök a Konstantinápoly 1453. évi ostromakor elpusztítottak. Az ilyen típusú képek Máriát állva vagy trónuson ülve ábrázolják, a gyermek Jézus jobbával áldást oszt, baljában iratkeercset tart, amely az isteni Ige, a Logos jelképe. Az elnevezés arra is utal, hogy Mária mutatja a helyes utat.⁴⁰

A több vallású és nemzetiségű Erdélyben a katolikus restaurációt és az egyházzal való uniót sürgető törekvések szimbóluma lett.⁴¹

A kegyképről számos másolat készült. Féldomború faragványba másolták a szentbenedeki Kornis kastélyban kétszer is, valamint hasonló plasztika került Kóródra, Szőkefalvára, Szamosújvárra,⁴² Erzsébetvárosra és Besztercére. Festett változataival Kóródon, Szentbenedeken, Szamosújváron és Füzesmikolán is találkozunk.⁴³ Több metszet készült a kegyképről, olyan jeles mesterek által is, mint Binder János Fülöp, vagy Zeller Sebestyén.⁴⁴

Tisztelete Erdély határait is túllépte; a távoli Székesfehérvár, illetve a győri Nepomuki Szent János kápolna is őrzi a kegykép másolatait.⁴⁵

Jelen tanulmánynak célja, hogy a fent felsoroltakon kívül más, kevésbé ismert másolatokra, illetve ezek néhány kultúrtörténeti összefüggéseire felhívja a figyelmet.

Fontos megjegyeznem, hogy a román közvélemény, illetve ikonkutatók más irányból közelíti meg⁴⁶ a kegykép történetét. Ezen nézetek szerint az 1681-ben festett kegykép soha nem hagyta el Füzesmikolát; a kis ortodox, 1698-tól görög katolikussá lett fatemplom ikonosztázán kapott elhelyezést. 1712 és 1782 között elásva védték, majd az 1875-től 1879-ig épülő új templomukba került. 1948-ban a görög katolikus egyház felszámolásával az ikon egy hívő román parasztemberhez került megőrzésre, aki 1965-ig befalazva tartotta. Ebben az évben felszállították a kolozsvári ortodox püspökségre, ahol az 1990-től 1991-ig tartó restaurálásig őrizték. 1992-ben ünnepélyes körmenettel, pompával a kegyképet visszaállították Füzesmikolára, amely azóta az erdélyi románság, a görög katolikus hívek legnagyobb búcsújáró helyévé nőtte ki magát. Közben 1974-ben a kis fatemplom leégett. Az 1990-es években az ortodox egyház újbóli különválásával – a görög katolikus, illetve görög keleti (ortodox) egyházakra – a kegykép fölött gyakorlandó tulajdoni jog komoly vitákat indított.

³⁹ B. Nagy Margit 1977.

⁴⁰ Sas 1999.

⁴¹ Szilárdfy 1984.

⁴² B. Nagy 1977.

⁴³ B. Nagy 1977.

⁴⁴ Szilárdfy–Tüskés–Knapp 1987. 106–107.

⁴⁵ Szilárdfy 1984.

⁴⁶ Cobzaru 2001.

A következőkben néhány kevésbé ismert erdélyi római katolikus templomban őrzött kegyképmásolatra szeretném felhívni a figyelmet.

A gelencei római katolikus templom restaurálása során lehetőségem adódott a faberendezés alaposabb vizsgálatára.⁴⁷ A déli mellékoltár Kádár János lányainak, Juditnak és Helénának megbízásából készült. Az 1797-ben épített oltárt Volykul József plébános idejében Déer Barnabás gyergyószentmiklósi mester készítette. A központi képen a kolozsvári Könnyező Szűz kegyképének festett másolata látható. A fatáblára festett, jó színvonalú másolatot Veress Mátyás, kolozsvári festő készítette, Volykul József plébános megrendelésére. A másolat az oltárok készítése előtt 23 évvel már elkészült, majd megcsonkítva, oldalait lefűrészelve került be a díszes szekrénybe. Az Erdélyben sokat foglalkoztatott festő munkáival Kapjonban, Küküllővárt, Nagymásón, Kerelőszentpálon, Székelyudvarhelyen, Erzsébetvároson, Csíkrákoson, Csíkszentléleken, Kolozsvárt, Szentbenedeken, Székelyvéckén is találkozunk.⁴⁸ A kegykép két oldalára – nem véletlenül – a két jezsuita szent, a rendalapító Loyalai Szent Ignác és Xavéri Szent Ferenc szobrai kerültek.

A közelmúltban a nagyváradi Székeskáptalan könyvtárából került elő⁴⁹ Binder János Fülöp rézmetszete a kolozsvári kegyképről. A szakirodalomban két Binder-metszet ismert,⁵⁰ mindkettőt az 1770 körüli évekre datálják. A harmadik, most ismertetett metszetet 1776 után készíthette a mester, ezt bizonyítja a metszet felirata, ami már a templom piarista gondozására utal. A jezsuita atyáktól 1776-ban kerül a piaristákhoz a templom. A metszetet bizonyára a korábbi, nagyon hasonló alkotás alapján készítette a mester.

A marosvásárhelyi Keresztelő Szent János hajdani jezsuita, jelenleg plébánia-templom egyik mellékkápolnájába, illetve legutóbb a régi sekrestyébe került az a festett kegykép-másolat, amelyet 1738-ban Lobmayrin Anna Mária és Nagy Istvánné adományozott.⁵¹

Magyarszarvaskenden a reformátusok templomát és egyházi birtokait a megszervezendő római katolikus egyház részére Apor Lázár és felesége Kapi Terézia vásárolta meg 1725-ben.⁵² A templom nagyon rangos főoltárát Kovács Miklós püspök Schuchbauer Antallal készítette 1750–1770 között, és szentelte fel a Boldogságos Száz tiszteletére. A kegykép két oldalán Kapi Erzsébet és Apor László címere található. A gelencei másolattal való hasonlósága alapján feltételezhető, hogy ugyancsak Veress Mátyás által készített másolatról van szó.

A dési Mária-kápolnát ifj. Korniss Zsigmond gróf építtette 1762–1765 között, Eisembach Györggyel. A Schuchbauer Antallal 1764-ben készített oltárra 1765-ben viszik át a könnyező Mária képét. Az oltáron az új alapító, ifj. Kornis

⁴⁷ Mihály Ferenc: A gelencei római katolikus Szent Imre templom faberendezése és annak restaurálása (megjelenés alatt)

⁴⁸ A festő munkásságával a következő kutatók foglalkoztak: B. Nagy 1970. 328–329.; Veres é.n.; Sabau 1979.; Sabau 2002.

⁴⁹ A metszetet Emődi András könyvtáros, történész találta meg. Ezúton is köszönöm a közlés átengedését.

⁵⁰ Rózsa 1998. 90.

⁵¹ Ezúton is köszönöm Lestyán Ferencnek, hogy a Historia Domusból gyűjtött adatait átadta.

⁵² Kádár 1900–1905.; Szabó T. 1944.; Hodor 1937.

Zsigmond és Haller Anna címerei találhatók.⁵³ A Korniss család oltalmazójának és védelmezőjének tekintette a Boldogságos Szűzet és a legtöbb másolatot készítette a kegyképről. Nem véletlen, hisz a szóban forgó Korniss Zsigmond súlyos betegségből való felépülését Mária segítségének tulajdonította.

A kegykép érdekes változataival találkozunk a székelyhodosi plébániatemplomban. Az egyik festett másolat a jobboldali mellékoltár központi ábrázolását képezi. Egy korábban átalakított oltár(?) elemeit újra felhasználva készülhetett a mai mellékoltár. Az 1731-es vizitációs jegyzőkönyv⁵⁴ Baranyai Mihály és Boér Petronella által 1723-ban építtetett oltárról nyújt információt. Középen a Boldogságos Szűz képe, míg az oromzaton Szent Petronella festett képe található napjainkban is. A második másolat a szentélyben, a sekrestye bejárata fölött található. Az 1754-ben készült fogadalmi képen Boér Imre kanonok, hodosi plébános és esperes magát és híveit Isten Anyjának ajánlja.

Hasonló fogadalmi képet találunk a szentkatolnai római katolikus templom sekrestyéjében. A nagyméretű vászonképen a Könnyező Szűz fölött a Szentháromság kompozíció látható, míg kétoldalt Zetelaki Szabó János érdemes kapitány és a protestáns vallásból megtért felesége.⁵⁵ A képen a következő fogadalmi ima olvasható:

*„Áldott Légyen az El, oszthatatlan Szent,
Háromság, égy örök Isten, mindörökké.”*

*„Üdvözlégy Mária
aki hatalmat vet
tél a te Szent
fiadtól min
deneknek meg
nyerésére
malasztal vagy
teljes könyörögj
éretünk.”*

*Aldott legyen a mi
Urunk Jezus Krisztusunk
és az ő Szent Anya
Boldogságos Szűz
Mária mint
Örökön Örökké”*

„Oltalmazd alá folyamodunk Istennek Szent Anyja”

A felsorolt példákon kívül a kegykép másolatával a marosilyei római katolikus templom főoltárán, a szárhegyi ferences kolostortemplom egyik mellékkápolnájában, a székelyudvarhelyi ferences templom mellékkápolnájában, Kelemen-telkén színezett metszet formájában, Székelybőben⁵⁶ két változatban is, a marosvásárhelyi Minorita templomban és a szilágyosmlyói római katolikus templomban találkozhatunk.

⁵³ Szabó T. 1944.; Hodor 1937.

⁵⁴ Kovács–Kovács 2002.

⁵⁵ Ezúton is köszönöm Kovács Zsoltnek, hogy felhívta figyelmemet a képre és a püspöki vizitációs jegyzőkönyvek alapján végzett kutatásait átengedte közlésre.

⁵⁶ Kiss Lóránd szíves közlése.

A kegykép előfordulásának felkutatását korántsem tekintem lezártnak. Bizonyára még számos helyen található kegyképmásolat, vagy kerülhet elő információ hajdani másolatról. Mindenesetre kitűnik, hogy a csodatévő képet Erdély-szerte ismerték és a Mária-tisztelet fontos közvetítőeszköze volt.

Irodalom

B. NAGY Margit

1770 *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest.

1977 *Stílusok, művek, mesterek*. Bukarest.

BÁLINT Sándor–BARNA Gábor

1994 *Búcsújáró magyarok*. Budapest.

BÁLINT Sándor

1994 *Boldogasszony vendégségében*. Budapest.

1977 *Ünnepi kalendárium I–II*. Budapest.

BALOGH Jolán

1943 *Az erdélyi renaissance*. Kolozsvár.

BARANYAI Béláné

é.n. Mesterek és műhelyek az Északkelet-magyarországi barokk szobrászatban. In: *Magyarországi reneszánsz és barokk*. Budapest.

BENDEL Judit

1999 *Csíki késő gótikus szárnyasoltárok*. (Szakdolgozat M. K. F.) Budapest.

COBZARU, Protosighel Dumitru

2001 *Monográfia manastirii „Adormirea Maicii Domnului”*. Nicula.

DRĂGUT, Vasile

1979 *Arta gotică în România*. București.

ENTZ Géza

1943 Középkori székely művészet kérdései. *Erdélyi Tudományos Füzetek*, Kolozsvár.

1957 Művészek és mesterek az erdélyi gótikában. In: *Emlékkönyv Kelemen Lajos születésének 80. évfordulójára*, Kolozsvár.

HEGEDŰS Enikő

1997 *Csíki oltárok* (Szakdolgozat, ELTE BTK) Budapest.

HODOR Károly

1937 *Doboka vármegye természeti és polgári ismertetése*, Kolozsvár.

JORDÁNSZKY Elek

1988 *Magyarországban, 's az ahhoz tartozó részekben lévő Boldogságos Szűz Mária kegyelem' képeinek rövid leírása*. Budapest. (Reprint)

KÁDÁR József

1900–1905 *Szolnok-Doboka vármegye monográfiája, I–VII*. Dész.

KOVÁCS András–KOVÁCS Zsolt

2002 *Erdélyi római katolikus egyházlátogatási jegyzőkönyvek és okmányok I. 1727–1737*. Kolozsvár.

LÁNGI József–MIHÁLY Ferenc

2002 *Erdélyi falképek és festett faberendezések*. Budapest.

LÉSTYÁN Ferenc

2000 *Megszentelt kövek*. Kolozsvár.

MADAS Edit

1991 *Fekete könyv. Az erdélyi ferences kusstódia története. Kájoni János kézírata 1684*. Szeged.

MARKUŠOVÁ, Krisztina

1998 Szentségházak a kelet-szlovákiai templomokban. In: *A műemlékvédelem elméleti és gyakorlati kérdései. Nemzetközi Tudományos Ülésszak. Tusnád 1997. Sepsiszentgyörgy*.

MAROSI Ernő (szerk.)

1987 *Magyarországi művészet 1300–1470*. Budapest.

MIHÁLY Ferenc

1998 Középkori szobrok és táblaképek a csíki medencében. In: *A műemlékvédelem elméleti és gyakorlati kérdései. Nemzetközi Tudományos Ülésszak. Tusnád 1997. Sepsiszentgyörgy*, 111–116.

MOJZER Miklós (szerk.)

1984 *A Magyar Nemzeti galéria régi gyűjteményei*. Budapest.

MUCKENHAUPT Erzsébet

1999 *A csíksomlyói Ferences nyomda és könyvkötő műhely. 1676–2001 emlékkiállítás katalógusa*.

P. BENEDEK Fidel

2000 *Csíksomlyó (tanulmányok)*. Kolozsvár.

P. BOROS Fortunát

1943 *Csíksomlyó, a kegyhely*. Kolozsvár.

P. GYÖRGY József

1930 *A ferencrendiek élete és működése Erdélyben*. Kolozsvár.

RADOCSAI Dénes

1955 *A középkori Magyarország táblaképei*. Budapest.

1967 *A középkori Magyarország faszobrai*. Budapest.

RADOS Jenő

1938 *Magyar oltárok*. Budapest.

RICHTER, Gisella und Ottmar

1992 *Siebenbürgische Flügelaltare*. Innsbruck.

ROTH Viktor

1916 *Siebenbürgische Altare*. Strassburg.

1917 Erdély szárnyasoltárai. *Archeológiai Értesítő* XXXVII.

RÓZSA György

1998 Grafikatörténeti tanulmányok. *Művészettörténeti Füzetek* 25.

SABĂU, Nicolae

2002 *Metamorfoze ale barocului transilvan. Vol. I*. Cluj.

1979 Mathias Veress restaurator? *Acta Musei Napocensis*, XVI. Kolozsvár.

SAS Péter

1999 *A kolozsvári Piarista templom*. Kolozsvár.

SÁVAI János

1997 *A székelyföldi katolikus plébániák levéltára I.* Szeged.

SZABÓ T. Attila

1944 *Szolnok – Doboka magyarsága.* Kolozsvár.

1978 *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár II.* Kriterion, Bukarest.

SZILÁRDFY Zoltán

1984 *Barokk szentképek Magyarországon.* Budapest.

1994 *Magyarországi kegyképek és szobrok tipológiája és jelentése.* Budapest.

SZILÁRDFY Zoltán–TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva

1987 *Barokk kori kisgrafikai ábrázolások magyarországi búcsújáróhelyekről.* Bibliotheca Universitatis Budapestinensis Fontes et Studia 5. Egyetemi Könyvtár, Budapest.

VATĂȘIANU, Virgil

1959 *Istoria artei feudale în țările române.* București.

VERES Péter

é.n. *Veres Mátyás Székelyudvarhelyen és környékén.*

Ferenc Mihály

Data on the History of a Miraculous Statue and Picture of the Virgin Mary

The paper analyses the history of the most important statue of the Virgin Mary for the Roman Catholics in Transylvania: it is the statue of the Virgin Mary in Csíksomlyó, one of the biggest shrine of Roman Catholic Hungarians in the Carpathian Basin. The author describes some of its parallels in different settlements of Transylvania. He supposes that the statue could be part of an altarbuilding. – The paper also analyses the miraculous picture (painting) of the Virgin Mary which can be seen now in the university, former Jesuit and Piarist church of Kolozsvár/Cluj. There are different interpretations on the origin of the picture in the Hungarian and Romanian tradition. It is an Orthodox icon. The author describes also the parallels and copies of the picture in churches in Transylvania.